

A moldvai magyarság helyzete, további kilátásai a 2016. év kezdetén

Előszó

Mint mindig, jelen írásomnak célja az, hogy egy moldvai magyar ember szemszögéből mutassam be a moldvai magyarság jelenlegi helyzetét, különböző szempontokból.

Az írásom előtt több moldvai emberrel is beszéltem, mint moldvai magyar a moldvai magyarral szemben, aki sokszor magyarul se tud kommunikálni, mégis a lelke mélységében magyar.

Mindezek mellett befolyásolja írásomat az eddigi tapasztalatom is, amelyet a moldvai magyarság megmaradása érdekében megéltem.

Rengeteg felmerült probléma és a tényezők világosabbá tették ezt számomra, valamint sok más tényező is, amelyek befolyásolják a moldvai magyarság további létezését.

Semmi szándékom nincs, hogy az egyik vagy a másik munkáját kiemeljem abban, amit tett vagy nem a moldvai magyarság ügyében.

Mindazt, amit itt és most leírok, ugyanúgy látom nemcsak én, hanem sok más idevaló ember is.

Habár az utóbbi időben történt események **megfékeztek a moldvai magyarság teljes asszimilációját** a románságba, **és ma nemcsak a 10%-uk beszél magyarul, hanem több mint 50-60%, mégis** az asszimiláció gyorsulása nagyobb a kívátnál.

Ez még azok számára is világos, akik nem akarnak magyar népet Moldvában.

Bizonyára közülük nemcsak a román hatalom belüli nacionalista az, aki keményen tesz az asszimiláció érdekében, hanem különböző érdekek és külső tényezők is befolyásolják az egészet.

A munkavándorlás révén a csángó népből nagy számban asszimilálódtak más-más nemzetekbe is, nagyon kevesen kapva helyet magyar hazájukban, habár a magyar anyaországban is boldogulnak. Hisz sok más országban jobb bánásmódban részesülnek. Gyerekeiket a munkáltató országukban nevelik fel, kevesen térnek vissza, de rajtuk könnyen észrevehető, hogy nemcsak a nyelvvesztés az, amit elveszítenek, hanem identitásuk még jobban eltorzul a román identitás tudatában, esetleg tudatlanságban, ami a janicsáriság felé vezet, nemcsak a magyar nemzet ellen, hanem egész Románia ellen is.

Mivel a befogadó országban románoknak tekintik őket, ez erősödik bennük, hisz innen vándoroltak ki, ugyanakkor a továbbiakban gyökértelenítve, se román, se magyar identitást nem élnek meg. Mindezekből könnyen látható, hogy az eddigi foglalkozás a moldvai magyarsággal nem túl nagy eredményeket hozott számukra.

Ritkábban előfordul az is, hogy különböző országokban magyar társadalommal találkoznak. Ez felébreszti bennük a gyökereiket, ám ugyancsak egy vágy marad meg bennük, mert épp a külföldi sorsot élik meg azokkal a magyarokkal is, akikkel együtt élnek.

A múlt rendszerváltása után azt várhatta volna el az ember, hogy a moldvai magyarok többsége visszatér a falusi életre. De ez csak rövid időre bizonyult irányottnak. A földek visszaszolgáltatása részben történt meg, a demográfia növekedése miatt nem túl sokat segített a stabil élethez.

Igény az úgynevezett modernizáció irányába volt, de befogadó társadalom erre nem látszódott, inkább az idegenek részéről, és itt is úgy, mint a modern szolgák.

Ugyanúgy, ahogy a románság próbálta asszimilálni a románságba a csángókat, később a munkaerő szüksége nyugatra vagy más vidékekre irányította el az embereket, széttépte

és még ma is tépi a parányi még is gyarapodó magyarság rétegét Moldvából.

A fejlődés és a műveltség nagyon fontos mindenki számára, mégis ez nagyon szép akkor, amikor az ember a saját kultúráján belül tudja megőrizni a szerzett tudását.

Bizony a csángók kultúrája egységesnek bizonyult, habár két nyelvet használtak: magyar-román, román-magyar.

Az a réteg, amely egy stabil, erős fejlődést akart volna, elfogadta azt, hogy a saját kultúrájának erősödése és műveltsége az ősi gyökerekkel történjék. Ezért elkezdtek mindezek irányába dolgozni, habár kezdetben kevesen, ritkábban szétszórva, később nap mint nap csatlakoztak ehhez az irányhoz több százan, aztán ezreken.

Hogy mit tudtak elérni, és milyen helyzet alakult ki, azt nehéz észlelni. **Mégis a jelen pillanatban pár dolog számunkra tisztán látható. Ha azok, akik segíteni akarnak a moldvai magyarokon, nem látják be a jelen helyzetet, akkor minden elvész. Ha pedig értelmesen közelednek az ügy mellé, akkor bizony épp most tudnak közösen a csángókkal egy olyan döntő történelmi pillanatot létrehozni, amely majd az egész magyarságon tud segíteni, és azon európai értékeket tudják kiemelni, amelyek ebben az elszigetelt népben maradtak meg.**

Hovatartozás

A hovatartozás fontos mindenki számára, ahogy a fának is gyökérre van szüksége, ugyanúgy egy építkezésnek is alapra van szüksége, hogy meg tudjon állni.

Mi több, az állatok nemcsak fajokban csoportosulnak, hanem családokban és más formákban, ami törzseknek is megfelel, akárhogy is mondanák: csorda, sereg, raj, falka, hangyabolyok, stb.

A hovatartozás tényezője az ember szabad gondolkodásához, önálló döntéseihez szükséges, ha ez valamilyen formában sértett, akkor nemcsak a személy, hanem az egész közösség sértve van. Egy hovatartozásában sérült személy, vagy nemzetrészt nemcsak saját közösségének okoz problémát, hanem azoknak a nemzeteknek is, amelyekkel érintkezik.

Ezért fontos mindenki számára egészségesen megalapozni a hovatartozását: faji, nemzeti, vallási, életmód alapján. Mindezek olyan életmódban nyilvánuljanak meg, amely tiszteletben tartja az életet, a környezete védelmével, a természetben lévő együttéléssel. Ha csak egy tényező hiányzik egy rendszerből, akkor a társadalom minden személye veszélynek van kitéve. Mivel, hogy ha egy testrészt is sebesült, a személy nem tud teljes életet élni, így a sebesült lélek nehezen tud alkalmazkodni. **Mindezt úgy vélem, hogy nemcsak a test semmisítése bűn, hanem még nagyobb bűn a lélek semmisítése is, a szabadságának korlátozása, minden emberjogi megfosztása csonkításnak számít.**

A moldvai magyarság hovatartozási tényezőinek szabad életet biztosítottak, a XIX. század elején keményen megtámadták, és a XX. század elejétől a végéig nagy erőszakkal rombolták más magyar nemzetekhez képest.

Még 1859¹ után az új országban állampolgárság nélkül maradtak a moldvai magyarok, ezen idők után kérdőjeleződött meg a magyar anyanemzethez való tartozásuk. Habár később román állampolgári címet kaptak, ez a nemzetség veszteségének szükségletét, mint fizetséget sugallta a

---

¹ Az **Alexandru Ioan Cuza** választásával a két vajdaság, Moldva és Havasalföld (Moldova și Tara Românească) egyesül. Ezek után a moldvai magyarok eléggé nehéz helyzetbe kerülnek. Mivel az északi moldvai magyarok közül az egyik magyar paraszt **János Rob** (aki a jelenlegi **Iasi püspökség** és a bukaresti érsekség **dinasztiájának őse**) képviselte a moldvai parasztokat az ad-hoc gyülekezetbe. Így az egyik görög fanariota leszármazott **Mihail Kogălniceanu** és **Vasile Alécsandri román költő** próbálták védeni a **csángós-ágot**, abban az időben magyarságnak nevezve, római katolikusoknak álcázva. Sajnos semmi esély nélkül. A helyzet később változik.

román többség részéről.

Ami segített az egységükben: az egységes római katolikus vallás, ami megmaradt. A XX. század változásai alatt a kommunizmusig próbáltak egységben maradni. Ezen idők propagandája nagyon hatott. **Majd a kommunizmus későbbi összeomlása a külföldi munkavállalás szükségét sugallta a túlélés reményében, ez keményen szétszórja a moldvai magyarokat, a hovatartozás kérdése is felmerül, és háromfelé oszlik:**

Beolvadás a románságba; kivándorlás, ahol azokba az országokba olvadjanak be, ahol élnek; vagy a magyarság újraéledése, erősödése adjon alapot a még tudatában élő népek?

Ahogy látjuk, a hovatartozásban mindig fontos szerepet játszik az az intézményesítés, amelyben részt vesz egy személy, család, vallás, közösség, nemzeti erő, állami intézményesítés.

Gazdaság

A moldvai magyarság ősi gazdálkodásának régebbi helyzete volt az, amely meg tudta menteni és fenntartani a kultúráját a XIX. század végéig, valamint a XX. század feléig. Az addigi elszigetelt mezőgazdaság volt annak a záloga, hogy a moldvai magyarság zöme többségében meg tudjon élni. A falvakon belüli kis gazdálkodások, mesterségek egy önálló kultúrában tartották fenn a népet. A gazdálkodás mellett a család szentségét tudták erősíteni egy olyan egységben, amely a hagyományok fenntartásában célszerű volt. Máskülönb volt helyzet, amikor pár falu lakossága a demográfiai növekedésük miatt a környéki falvak felé migrációra kényszerült. Ez a kényszer hozta önmagával a szomszédban lévő kultúrát is. Nos, Moldva területén a román kultúrát. De Moldávia területén nem tudjuk, mi történhetett. Így az egész Moldvai magyarság sorsát különböző helyzetek határozták meg. Habár a XX. század végén Gyimes egy része erőszakkal Moldvához csatlakoztatták, a népesség sorsa megpecsételődött, és egy gyorsabb asszimilációnak volt kitéve, hasonlóan a Szeret folyóhoz közel élő magyar népekhez. Hisz a már kommunista rendszerbeli helyzet az egyetlen egy román egységhez való tartozásra törekedett, ennek törekvését bizonyára a gazdaság is jellemezte.

Nem emelem ki az összes ennek megfelelő falut, kimutatva pár példát, hogy hogyan kezelték a gazdaságot, mégis Kostelek és Külsőrekecsin² elszigeteltsége, a falusi gazdálkodás megmaradása adta meg a lehetőséget a közösségek gazdálkodási és kulturális formájának. Más falvak, amelyek más gazdálkodásba kezdtek bele, mint a vándor munkavállalás, iparosítás, a gazdasági igényeik és kultúrájuk fokozatosan változott és alkalmazkodott. Mindezekhez a moldvai adminisztráló hatalom egy asszimiláló politikát hozott létre, ebben gyengítve a szabad önálló gazdálkodást is.

A XX. század végén megtörtént változások egy új helyzetbe hozták a moldvai magyarság zömét.

Egyrészt a földművelő gazdálkodás visszaszolgáltatása és az ipar megszűnése, úgy látszott, visszavonzza a falvak lakosságát. Ez részben meg is történt, ám a csángóság, a moldvai magyar demográfiai növekedés hatására az utóbbi században, sok személy föld nélkül találta magát. Voltak különböző helyzetek. Nagy családoknak fel kellett aprítaniuk az így is pár hektárnyi földbirtokot. Más helyen az idősek kihaltak, a földre vonatkozó dokumentáció nem volt megtalálható, hisz nem voltak Erdélyhez hasonló dokumentációk. A tévesztés idejében nem volt helyes leltározása ezeknek a birtokoknak, így sok fiatal szegénynek találta magát. Nem volt lehetőségük visszatérni a mezőgazdaságba, és a kevés szakmai felkészültségük

---

2 Felsőrekecsinként is ismert, jelenleg ezen a néven szerepel. Igazából románul Fundu Racaciuni, azaz Rekecsin feneke.

nagyobb részüket vándormunkás irányba kényszerítette. A kiképzett értelmiség kiszolgáltatottnak találta magát a válsági állapotban. A helységen egyáltalán nem, vagy csak felszínesen avatkozott be a magyar politika, amely ezeken az állapotokon tudott volna segíteni.

Aki nem választotta a külföldi munkavállalást, a helyi új román infrastruktúrában belül alkalmazkodott. A gazdaság terén is azokhoz a politikai megoldásokhoz fordultak, amelyek az emberi lény megmaradásában segítettek. A nagy idegen vállalatok rohama nem adta meg a lehetőséget, hogy helyben maradjanak a munkavállalók, a kis mesterségek. A tőke hiánya szétszórta a fiatalságot, habár a többségük keresett helyet a magyar gazdálkodásban is. Ahol nem nagyon találtak helyet, feketén dolgoztatták őket, baleseteket szenvedtek, közülük sokon belehaltak, így a moldvai magyarság zöme Olaszországba, Angliába, Spanyolországba menekült, ahová egy részük le is telepedett.

A magyarságot összefogó egy-két magyar civil szervezet nem tudott segíteni, nekik munkahelyet biztosítani. Ahogy említettem, ha a munkaerő Erdély vagy Magyarország felé irányult, akkor kiszolgáltatottságban találta magát. Sok fiatal balesetet szenvedett, egy életre lebénulva, többen fekete munkapiacra kötöttek ki, és a szociális helyzetüket sem tudták rendezni. A fiatal generáció saját nemzetén belül se tudott megmaradni, menekülésre és további kivándorlásra kényszerült.

Meglepő módon szerencsésebb helyzetben voltak azok, akik olyan országokban dolgoztak, ahová nem tudtak tartósan letelepedni, például Izrael, kisebb részt Anglia, ők visszatérve itthon építkeztek, szerencsére megőrizve a normális irányokat. Kevesen befektetésbe kezdtek és rákényszerültek a helyi gyenge román gazdaságba bekapcsolódni. A moldovai magyar nemzeti gazdálkodás hiányában a nemzeti gazdálkodás kihalt, és pár családi gazdálkodás alakult ki.

Ez az a helyzet, amely a XXI. században találta a moldvai magyar származású személyt, aki gyökértelenítve, vagy magyarságában reménykedve nem lát kiutat.

Mindezekért a helyi moldvai magyar gazdálkodás kialakulása nagyon fontos, nem ajánlatos az a helyzet, amikor Erdélyből származó magyar befektetők jönnek errefelé, épp csak a munkaerő kihasználása érdekében, szintén, mint az olasz, francia, török befektetők, amelyek bizonyára jó kizsákmányolható területet és népességet találnak a helyszínen.

A moldvai magyarságot rá kell venni kis gazdálkodásra, a fiatalokat kioktatni olyan termelési képességre, amely az életben maradásban, a magyarságuk megőrzésében is segíthet.

Erre kellenének a népfőiskolák, mégpedig valódiak, nem olyan, hogy egy-egy órát hallgatnak sokszor nem is fontos dolgokról.

Jelen kereten belül ezekre a módszerekre nem térek ki, mégis figyelembe hoznám, hogy ezen a téren sok tennivaló van. Ezt jól ki kell gondolni, és más nemzetektől tanulva, itt is kell alkalmazni.

Vallás

A vallás kérdése nem mindig az Istenben való hitet tükrözi egy emberi gondolkodásban, hanem az Isten léte mellett az életmódot is tükrözheti, vagy egy Istenről való véleményt jelent.

Mondhatjuk, hogy az istentelenek is vallásban élnek, megtagadva Isten létezését. **Sok magyar és nem magyar ember furcsállja azt, hogy a moldvai magyarság egy része a római katolikus vallást vallja nemzetének.**

Habár ez nem „egyedülálló”, mert pl. Észak- Írorszáiban a katolikus írek túlnyomó része nem is tud írül. Tehát nem egyedülálló, de ritka jelenség, ami Moldvában van.

Az égvilágon ilyen nincs, (mint épp Moldvába) habár ezt támogatja a iasi püspökség is. Ennek furcsasága még nagyobb, amikor ezt az egyház tolerálja minden szemszögből. Az ország, Románia előszeretettel fogadja a helyzetet, hisz így csökken a magyarok létszáma az országon belül. A magyar nemzet csak az utóbbi időben próbál segíteni azoknak, akiknek inkább harcolva kell megvédeniük nemzetségüket, identitásukat.

Az egészben az egyház álláspontja az, amely a nép gondolkodásának megváltoztatására törekszik, a magyar nyelvet nem tartja értékesnek, és az új papgenerációt nem oktatja a magyar nyelvre, így a magyar nyelv elfedését és romlását gyakorolja.

Nem lehetek elítélő az egyház döntésén, mégis felteszem a kérdést abban, hogy mivel egy nyelv az Isten ajándéka, ezt miért nem tiszteli az egyház?

A római katolikus egyház ezzel a hozzáállásával a saját szabályzatát szegi meg, mint univerzális nemzetközi egy Istenben hívő vallás. A iasi püspökség úgy viselkedik, mint az ortodox vallás, amelyről tudatos, hogy az országban a többségben élők nemzetének hatalmát vallja és erősíti, mindezt ellentétben a református vallással, amely mindegy, milyen országban létezik, a nemzetnek megfelelő identitását tartja meg.

Miért vallja a iasi püspökség, hogy Moldvában nem a nemzetekből kialakuló római katolikus nemzetek élnek, hanem csak román római katolikusok? Ezt nehéz megérteni. **Hisz Moldvában a legtöbb római katolikus a moldvai magyarság, akiket csángóként neveznek meg, mellettük következnek a kis csoport lengyelek, valamint parányi németek, és a vegyes házasságra áttért pár román római katolikus.**

A görög katolikusok egy része áttért román római katolikusnak, akik maguk is a moldvai római katolikusok között kisebbségnek számítanak, hisz a romániai románok többsége ortodox vallású.

Moldvában a római katolikus egyház nyelve a román nyelv, mellettük a lengyeleknek megengedik a lengyel nyelv használatát valamilyen körben és a néhány német származásúnak német nyelven.

Érdekes, hogy éppen az egyház az, amely a nemzetiségi tudat zavarásában segít, és nem akárhik teszik ezt, hanem olyan egyházi képviselők, akik a moldvai magyar nemzetből származnak. Az egyház nagy támogatásokat fektet ezeknek az embereknek, valamilyen célból segítve a ferdítőket. Mindezt a többi magyar egyház beleegyezésével, akár Romániából, akár a világ más részéről. Ha épp a magyar származásúak engedik ezt, akkor ki tudja a moldvai magyarokat megvédeni?

Igazából egy nagyon erős vallásnak számított és még egy ideig számítani fog a moldvai magyarok megmaradásában, addig, ameddig a nemzeti öntudat elvész a nép emlékeiből.

Hisz az egyház épp a nemzetlenítészen dolgozik, bátorítva az egyik kultúrát a másik kultúra megsemmisítésében. Mivel, ha nem tartozunk a latin nyelvekhez, nem kapunk védelmet attól az egyháztól, amelyben élünk.

Bizonyára sokon azt fogják mondani, nem az egyház a bűnös. Ha ez igaz, akkor miért engedi az egész helyzetet? Esetleg attól félnek, hogy ha Moldvában a magyar jog kérdése felmerül, akkor Erdélyben is a román nyelvű jogi kérdést kell megengedni?

Én ezt az egészet már viccesnek látom. **Egész Erdély területén a román nyelv joga erősödik, a janicsár³ papok román nyelvű római katolikus plébániákat hoznak létre. Ebbe beleegyeznek az erdélyi püspökök is. Magyarországon több román nyelvű római katolikus szentmise történik. Ha nem román, akkor más. A római katolikus egyház magyarországi helyzete olyan, mint Moldvában, a magyar közösségekben ezelőtt ötszáz**

---

3 Nemzetekből átformált (megváltozott) identitás, jelen helyzetben a magyarokból származó janicsárok, akik román vagy más érdekeket szolgálnak.

évvel. Erdélyben ez előtt száz év körül.

Az audiencia vagy a nunciatúrához, esetleg a pápához, valamint a püspökségekhez úgy néz ki hiábavaló volt. **Eppen úgy szégyennek számít az is, hogy időnként két moldvai pap végez magyar nyelvű képzést, hogy Moldvában magyarul tudjanak misézni. Tudomásunk szerint az egyik állattenyésztő közgazdászként dolgozik Ias város környékén egy román környezetben. A másik külföldre ment szolgálni.** Akkor feltesszük a kérdést, miért kellene ezek a képzések? Semmi együttműködés vagy odafigyelés nincs azon civil szervezetek felé, amelyek védik ősi kultúrájukat. Mi több, az egyház hozta létre azt a román jellegű római katolikus szervezetet, amely a moldvai magyar kultúrát elutasítja.

Bizonyára a moldovai római katolikus egyház más területeken is nagy változásokba kezdett, a család szentségének megtartását nem védi, a vegyes házasságot állítólag engedi, de sok hívőt elveszít az ortodoxia tengerében. Új vallások jelennek meg a moldvai magyar közösségekben, sok fiatal eltávozik a római katolikus egyháztól, mivel ennek anyagiassága és politikai irányzata bizonyos helyzetben eltér a vallási élettől. Külföldön felkeresik a moldvai római katolikus híveket és román nyelvű miséket tartanak a kivándorolt fiataloknak, holott ezekben az országokban meg lenne a lehetőség magyar anyanyelven gyakorolni a római katolikus vallást. Az iskolai oktatás egy gyereket nevel fel egy bizonyos életmódra, ám a vallásgyakorlás engedett, és a média, az életkörülmények azok, amelyek a személyt befolyásolják életmódjában. Az utóbbi időben azt érezzük, hogy a nyugati világgal való kapcsolat megsemmisíti a kultúránk legfontosabb elemeit, néha az egyház segítségével. Ezek pedig: a család szentségének értéktelenítése, kevés gyerek elfogadása, túlságos materializmus. Az úgynevezett emberi szabadság, amely túlzott használatában, a személy védelmének árnyékában egész közösségeket sért meg.

Fontos ezeken a tényezőken elgondolkodni és mielőbbi előrelépéseket tenni, a moldvai magyarság magyar nyelvű gyakorlatának érdekében tenni, védeni a római katolikus vallás összefogó erejét a magyar nemzetben belül is. **Figyelmeztetni az egyházat azon túlzott lépéseiben, amely az anyagiasság és a politika irányába tereli magát (nagy összegeket kérni szolgáltatásaikban),** így megtarthatjuk fiataljainkat nemcsak nemzetünknek, hanem azon értékek mellett is, amelyeket megőriztünk évszázadokon keresztül, és amelyek a moldvai magyarság gyarapodásán segítettek.

Oktatás

A moldvai magyarság oktatásában az ősi történelem során a családnak volt a legfontosabb szerepe, majd az egyház segített ebben, így máig az egyháznak nagy ereje van a család döntéseiben.

A moldvai magyarság oktatási rendszere nem alakulhatott ki a modern világ kezdetében, hisz az 1848-as nemzeti forradalmak után az 1856-59-es események a moldvai magyarokat az állampolgárság elvesztésében találta. Ez volt a Mátyás király utáni Moldva elszakadásának legnagyobb hatása az itt élő magyarok számára.

Iskolarendszert a román hatalom román nyelvű oktatással próbált illeszteni a moldvai magyar falvakban nagyon kis sikerrel, mondhatjuk sikertelenül.

Nagy eredmény csak a második világháború után történt a Petru Groza kormány idején, amikor a Magyar Népi Szövetség működött Moldvában is.

Ebben az időben több mint százötven iskolában magyar tagozatú osztályok jöttek létre. Természetesen valakiknek ez nem tetszett, és furcsa módon az egyház segítségének bevonásával az 1960-as években a magyar tagozatú iskolák felszámolásán törekedtek. Egyrészt a román nacionalista irányzattal, amely élvezte az egyház segítségét, így a magyar iskolák meg is szűntek. Részleteiben nem térek ki ezekre, hisz rengeteg tanulmány történt

ebben az irányban. Miért említettem a történelmi esetet? Nem másért, csak, hogy éreztessem, mit jelent, ha egy nemzetrésszel való oktatási foglalkozás meggyengül a magyar anyanemzet részéről, milyen nagy veszteségek következnek be. Ugyanakkor éreztetni akarom, milyen nagy ereje volt a vallásnak a helyi magyar nemzetre, hisz ez volt az egyetlen, ami mentette a népet. A továbbiakban fontos ezeket értelmezni.

Tehát 1960 után 1989-ig a magyar nyelv falusi, utcai és családi kommunikációnak maradt. Az egyház nem gyakorolta a magyar nyelvet, az iskolában román oktatás következett be, épp egy olyan helyzetben, amelyben a nép nagyon nagy része nem is ismerte a román nyelvet. Másrészt szükség volt a román nyelvre a mindennapi életben, mivel, a demográfia növekedése miatt a férfiak nagyobb részének a romániai iparban kellett keresni megélhetési lehetőséget.

A mezőgazdaság téjesesítése a nőkre maradt, így a fiataloknak a faluból való kivándorlás jelentette a jövőt. **A román nyelv tökéletes tudására volt szükség.** A magyar nyelvű média, amely Erdély területén létezett, a moldvai magyarokhoz nem jutott el. Nagyon kevés moldvai fiatal jutott magyar médiához Erdélyben, hisz nem voltak ismerői az irodalmi nyelvnek. Magyar nyelvű oktatásról a moldvai magyaroknak szó se lehetett. Említeném még, hogy ugyanez történt meg az erdélyi és más magyar szörvány területekkel is Romániában.

Egy új reményt jelentett a magyar nyelv oktatása az 1990-es évek kezdetével. Érdekes módon a megalakult RMDSZ nem nagyon tudott ebben segíteni, így az Erdélyben élő csángó értelmiség kezdeményezéseként létrejött a Moldvai Csángó Magyarok Szövetsége.

Azok a helyi tanítók és tanárok, akik Moldvában elkezdtek önállóan tanítani a magyar nyelvet, éppen a MCSMSZ segítségét kérték. Nagyobb részük azonnal a szervezet tagjaivá lettek. Minden küzdelem ellenére a MCSMSZ nem tudott segíteni se a magyar vallás gyakorlásában, se a magyar nyelvű oktatásban. Utóbbi több ok miatt: kevesen voltak, nem tudtak együttműködni az erdélyi magyar politikai párttal.

Ez a helyzet kényszerítette rá a Moldvában élő kevés értelmiséget, hogy új szervezeteket és alapítványokat hozzanak létre. Megkezdődött az iskolán kívüli magyar nyelvű oktatás, amelynek annak idejében nem volt törvénykerete. **Több támadás is érte a kezdeményezőket, végül sikerült hitelesíteni az iskolán kívüli magyar nyelvű foglalkozásokat. Itt említenék néhány személyt, aki akkor mindent megtett a magyar nyelv érvényesítéséért Moldvában: Perka Mihály Szabófalván, Fazekas Jóska és Fehér Katalin Lészpeden, én magam Klézsen, Iancu Laura Magyarfaluban. És nyári programokat végeztek Pusztinán, valamint Külsőrekecsinben Sólyom Ferenc miskolci tanár segítségével és az erdélyi Szász Csillával.**

A magyar nyelv oktatásának célja fontos és sokrétű volt: Kialakítani egy öntudattal rendelkező értelmiséget, amely segíteni tud a moldvai magyarság gazdaságának kiemelkedésén. Kapcsolatot teremteni az erdélyi magyarsággal, a magyarországi értelmiséggel, és megteremteni azt a magyar infrastruktúrát, amely erőt ad a megmaradásban. Nagyon kevés visszhang volt a moldvai magyarság segítésében. Aki nagyon sokat segített és ebben az irányban meg is valósított valamit, az a csíkszeredai József Attila Általános Iskola volt, Borbáth Erzsébet vezetésével. Azok a gyerekek, akik ott megfordultak, szép számmal egyetemre végeztek, és az életben a magyar társadalmon belül megállták a helyüket. Egy részük visszatért Moldvába, megpróbálva az előbbi célok megvalósítását.

Mindezek idején a moldvai magyar kezdeményezések sikere miatt bizonyítani kellett az erdélyi magyar politikának is, hogy együttműködik és segíti a moldvai magyarságot.

Később a MCSMSZ-be beépültek erdélyi emberek, és ezért valahogy a szervezet a támogatásban is jobban részesült. Például 2000-2001-ben átvették az 1999-es kezdeményezést, amit a Szeret-Klézse Alapítvány valósított meg az iskolán kívüli oktatásban, és megkezdtek az iskolán kívüli magyar nyelvű oktatást.

A Szeret- Klézse Alapítvány tovább folytatta munkáját, természetesen az anyagi

háttérének megfelelően. Habár a helyi tanfelügyelőség pár év múlva próbálta perben leállíttatni az Alapítvány tevékenységét, ebben élvezve az MCSMSZ alkalmazottjának vallomását is, miszerint: „Az Alapítvány engedélyezés nélkül működtet magyar nyelvű iskolát”. Az Alapítvány pert nyert, majd akkor a tanfelügyelőség a MCSMSZ-t perelte be, amely hosszú küzdelem után megvédte magát a tanfelügyelőséggel szemben.

Ezek után a tanfelügyelőség valamennyivel nagyobb mértékben fogadta el az iskolában való magyar nyelv oktatását a román tagozatú iskolákban. Párhuzamosan tolerálta az iskolán kívüli foglalkozásokat is.

Mindezek után Moldvában a magyar nyelv oktatása két területen zajlott, volt, ahol az iskolák ellenállása csak a törvény keretének betartására hivatkozott, ott több gyerek iratkozott be a magyar anyanyelvű órákra. Ahol az ellenállás a törvény betartása ellen zajlott: a szülők fenyegetése és félemlítése, ott az iskolán kívüli oktatást választották a szülők. Itt kiemelem, hogy ez a helyzet ma se szűnt meg. Teljesen más módszerekkel, de ugyan a magyar nyelv vesztésén dolgozik a helyi hatalom, mondhatom, az Erdélyből megérkezett személyzettel, amely furcsa módon nem érzi azt a veszélyt, amit a moldovai magyar civil szféra, a civil ember nap mint nap szerzett tapasztalatát nem veszik figyelembe.

A 2012. évi tél idején a MCSMSZ oktatási programja veszélybe került. A többi moldvai szervezetek se tudták folytatni tevékenységeiket ezen a téren, hisz rá voltak szorulva támogatásra. Az oktatási támogatási kiírásokban nem volt lehetőség, csak az erdélyi RMPSZ-nek.⁴ Ezért a tél közepén a moldvai szervezetek a Gyimesekben találkoztak a RMPSZ küldöttjeivel, és megkérték, hogy vegyék át az oktatási programot.

A moldvai szervezetek alkalmazottai a RMPSZ alkalmazottai lettek.

Ezután a moldvai oktatási program, ahogy mindenki tudja, a RMPSZ vezetésével történt, a helyi szervezetek beszólása nélkül. Ők teljesen alkalmazkodnak a programhoz.

Az utóbbi időben történt válságok több nehézséget hoztak a magyar nyelv vesztésének irányában, az oktatási program változásai miatt.

Fontosságok a moldvai oktatási programban

A moldvai magyar civil szervezetek egyik legfontosabb döntése a román intézményeken kívüli foglalkozásaik, az ezekkel párhuzamos oktatási és kulturális programjaik működtetése.

Ahogy tudjuk, a moldvai magyar nyelv fennmaradása és annak szerencséje, hogy 26 év után még ma is él a magyar nyelv, és a moldvai magyarok használják ősi magyar nyelvüket, kultúrájukat, a moldvai magyarok kezdeményezésének kiemelt fontossága. A moldvai magyarság kultúrája a legkevesebb erővel rendelkezik.

Az iskolai oktatás mellett a legfontosabb az iskolán kívüli oktatás, ahol gyerekeknek, felnőtteknek lehet tanítani a magyar nyelvet. Ezek a programok nemcsak bátorították a román tagozatos iskolában való magyar anyanyelv kérdését, hanem csak ezek éltették a magyar nyelvet a kiskorúak rétegében. Szerencsénk volt idáig, hogy ahol az iskolai rendszerben nem volt, vagy nehezen fogadták el a magyar anyanyelv oktatását, ott **iskolán kívüli oktatásban részesültek a „Szülőföldön magyarul”- oktatási, nevelési programban a moldvai gyerekek. Tapasztalatunk azt mutatta, hogy azok a gyerekek éltetik tovább a magyar nyelvet Moldvában, akik iskolán kívüli oktatási programokon vettek részt.**

---

⁴ A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége erdélyi intézmény, moldvai oktatással való foglalkozása szűk körű, mondhatjuk kényszer. Moldvában nincs fiókjuk, nem működtetnek iskolákat, nagyon kevés moldvai magyar értelmiség dolgozik a kereteiken belül. Az utóbbiak közül többen is eltávoztak a programból, ők nem akarnak nyilatkozni, hogy ne sértsék a moldvai oktatási programot.

Természetesen ők az iskolai rendszeren belül nem hitelesítik a magyarság létezését, ám, ha az iskolán belüli oktatás ezt hitelesíti, azok a foglalkozások a heti négy órával nem tudják éltetni a magyar nyelvet. A „Szülőföldön magyarul”- program pályázatának elbírálói válaszával, támogatásának utalásával kapcsolatban szinte minden oktatási helyszínen vannak elmaradások, sokszor évekig kimaradnak az ösztöndíjak, vagy a sikeres pályázók egyáltalán nem kapják meg, jobb esetben csak évek múlva. Nehézséget okoz, hogy bankkártyára utalnak, ennek ügyintézése a családok számára nehéz, mert bank csak Bákóban van a környéken, az újonnan készült kártyákat nem egyszerű egyből aktiváltatni.

Azt tapasztaljuk a 2016-ban létrehozott döntésekkel kapcsolatban,⁵ hogy az iskolán kívüli oktatásban részesülő gyerekek ne élvezzék a támogatásban való részvételt, sok gyereket elriasztott és sok szülőt meggondolkoztatta, hogy engedje-e a gyereket a magyar órákra.

Azt lehet érezni, hogy a szülők ezekben a döntéseikben nem a moldvai magyar nyelv megmentésének küzdelmét érzik, hanem csak politikai tőke megnyerését. Furcsa számunkra azt érezni, hogy egy oktatási programmal foglalkozó szervezet, vagy politikai döntést hozó csapatok a moldvai magyarok kezdeményezéseit, tevékenységeit egy kézben akarják összefogni, és a moldvai magyar civil szervezeteket nem venni figyelembe.

Mindezt azért említtem, mert nem létezhet nyelvmegmaradás, csak iskolai magyar anyanyelv tanításával.

A heti négy-öt óra iskolán kívüli foglalkozások nélkül, akár a más magyar szórványoknál, akár a moldvai tömbmagyarságban, a nyelv éltetése itt másként nem történhet meg, mivel a családok nagyobb részén nem beszélhetnek magyarul, hisz elveszítették nyelvüket.

Ezért fontosnak tartom/-juk, hogy az iskolán kívüli oktatást és a magyar nyelvű foglalkozásokat Moldvában és minden szórvány területen továbbra is erősíteni kell.

Ennek erősítése abból is áll, hogy ahol román tagozatú iskolákban tanulnak a gyerekek, **ott a Szülőföldön- oktatási, nevelési támogatást meg kell osztani két részben. Azok a gyerekek, akik román tagozatú iskolában tanulnak, a támogatás felét kapják meg; és akik az iskolán kívül egészítik ki tanulmányaikat, a másik felét kapják meg azoknak a támogatásoknak, amit a magyar tagozatú iskolákban tanuló gyerekek kapnak meg, tehát ugyanazt a támogatást kell elosztani két részben. Ilyen módon kell erősíteni a magyar anyanyelv oktatását és éltetését is.**

Köztudott, hogy Moldvában nincs magyar nyelvű oktatási intézmény, csak Gyimesbükkön, amely inkább Hargita megyétől volt elcsatolva a múlt rendszerben. Tehát **Moldvában nincs magyar nyelvű, magyar tagozatú intézmény.** Ezek megvalósítása nagyon fontos. **Fontos magyar nyelvű gimnázium és magyar nyelvű szakiskolák működtetése,** amelyek később munkahelyet ajánlanak fel a végzőknek.

Magyar kisebbségi tanfelügyelőt kell kinevezni Moldvában, aki legalább három moldvai megyén tudjon tevékenykedni, ahol élnek moldvai magyarok. Egy szórvánnyal foglalkozó tanfelügyelőnek kell védenie a további területeken lévő, szórványban élő magyar anyanyelv megmaradását.

Az Erdélyből és Magyarországról származó magyar értelmiségnek nem kell gyengítenie a moldvai származású kialakuló értelmiséget, hanem segítenie kell ezeket. **Erősíteni a moldvai magyar értelmiséget, akik a magyar anyanyelvű programban dolgoznak.**

---

⁵ A tervezetek szerint csak azok kapnak támogatást, akik az iskolában tanulják a magyar órát. Így nem minden falut kezelnek egyenlőképpen. Vannak falvak, ahol csak iskolán kívüli oktatást szerveztek, holott volt iskolai oktatás is. Ide azért teremtettek ilyen helyzetet, hogy az egyes tanárok, falvak helyzetét előnyben részesítsék másokkal szemben. A támogatásokat el kell osztani a román tagozatú iskolai rendszerben: fele-fele támogatást kapjanak iskolában és iskolán kívül is, akik magyarul tanulnak. Egyik a másik nélkül nem élteti és nem fogadtatja el a magyar nyelvet.

Ha ezek megvalósítása megtörténik, akkor ez reményt ad a moldvai magyaroknak a magyarságuk erősödésében.

Hátráltató lépések a moldvai magyar nyelv megmaradásában

Nagyon nagy hátráltatást jelentenek a moldvai magyarság oktatásában azok a döntések, amelyeket a moldvai magyarok nélkül hoznak meg. Ezek mind elriasztják a moldvai magyarokat a saját érdekeik védelmétől. Keserűséggel látjuk, hogy a megígért és elkezdett támogatások a magyar nyelv oktatásának terén le vannak állítva még a kezdeményezésektől is. Így van ez nemcsak a Szülőföldön- oktatási nevelési támogatásban is, hanem a magyar gimnázium megvalósításában is. Mindezekben olyan kifogásokat hoznak fel a moldvai magyarokkal szemben, amiben ők nem tehetnek. A moldvai magyar nyelvet, ha a közösség nem tudja éltetni, ezt iskolán kívül kell éltetni megfelelő programokkal. A moldvai magyar oktatási intézményeket értelmiségi csoportra kell bízni intézményesített formában. Nem ajánlatos azzal érvelni, hogy egy személyt vagy egy családot kell ennek az intézménynek a gazdálkodására megbízni.

Másként mondva: a „moldvai értelmiségi csoportok” még korántsem olyan erősek és felkészültek, hogy teljesen rájuk lehetne bízni a moldvai magyar oktatást. Tehát nagyobb szerepet kellene adni a moldvai származású értelmiségnek, a civil szervezeteknek védelmi és ellenőrzési szerepet. Természetesen mindegyiknek egyenlő formában.

Nem hoztak olyan döntést, amely hosszú távra adna reményt a moldvai magyar származású tanári gárda kialakulásában, hisz ez a remény a jelen helyzetben nem kilátható, mivel erdélyi származású értelmiségre van bízva az egész oktatás, és a moldvaiak közül csak azokat fogadják be, akik egy diktatórikus irányzatot fogadnak el.

A moldvai civil szervezeteknek nincs semmilyen döntési lehetőségük az oktatási programban. **A magyarországi KEMCSE egyesület, valamint az AMMOA és az erdélyi RMPSZ nem hozhat döntéseket a moldvai magyarok nélkül, sajnos ennek épp az ellenkezője történik.** Ha a fentieket nem veszik figyelembe, akkor nagy reményt nem láthatunk a magyar anyanyelv megmaradásában.

A kultúra hordozó és továbbító ereje

A moldvai magyar kultúrtájnak nap mint napi elvesztésében vagyunk tanúi, ennek okairól sok mindent fel tudnánk hozni. Egy pár mondatban itt is a hibákat emelem ki, amelyek nem külső hatásúak, hanem belső szervezési problémákból jelennek meg. Kevés alkalmazott van, aki ezeken a területeken tudna tevékenykedni. Előregedett szereplőket léptetnek fel nagy rendezvényeken. Habár a „Csontkirály és Babkirály” bákói rendezvényén helyesen sok moldvai magyart tudott megmozgatni a MCSMSZ. A helyi szervezetek, mint a dumbravéni guzsalyos, valamint éveken keresztül a Szeret- Klézse Alapítvány általi „Klézsei Petrás Incze János Napok” egyre nagyobb számú személyeket mozgatnak meg.

Mindezekkel szemben akár a „Csángó bál” és a jászberényi csángó fesztivál az előregedett személyekkel lép fel, ugyanazokat a szereplőket lépteti fel. Ha ezeken nem változtatnak, akkor azoknak a fiataloknak eltávolítását szorgalmazzák a moldvai magyar kultúrától, akiknek hordozniuk kellene a moldvaiak jövőjét. Biztos sok fiatal vágyik ilyen fellépésekre, ezért ezeket az irányzatokat kötelezővé kell tenni a szervezők számára.

Értelmiségiek

Előbb olvashattak pár területről, amely megvalósításra vár a moldvai magyarság megmaradásában, és azt is érezhetik, hogy Moldvából való és Moldvában dolgozó értelmiségre van szükség, habár ők kevesen vannak egyelőre, akkor is melléjük más magyar területekről érkezett értelmiség, mint kiegészítők és segítők kell, hogy legyenek.

Ha az előbb említett vagy nem említett területek: gazdaság, egészségi, kereskedelmi, média, vallási intézmények munkalehetőséget ajánlanak fel, amely munkalehetőség a személy megélhetését és a nemzet megmaradását biztatja, akkor vonzani fogja az elvándorolt, kiemigrált értelmiségieket.

Az igaz, hogy pár fiatal dolgozik az oktatási programon belül, de az is látható, hogy mindig a moldvai származású magyar értelmiségnek kell eltávoznia a Moldvában kialakuló programokból. Ennek okaira nem térek ki, eleget érthetőek azok számára, akiknek meg kell érteniük.

Mindenképpen meg kell teremteni azt a lehetőséget, hogy tömeges moldvai származású magyar értelmiségnek lehetőséget adni abban, hogy a moldvai magyarokat tudják foglalkoztatni. Ez az egyik nagy esély a mai állapotban a moldvai magyarság megmaradásában.

Média

A moldvai magyarság média-lehetősége korlátozott, ez több ok miatt van: **moldvai embereket nem alkalmaznak a magyar média lehetőségében, ezt idáig önkéntes munkaként végzik.** Ha a magyar vagy román média-lehetőségeket próbálják megközelíteni, akkor néha cenzúra jellegű visszajelzések éreznek.

Egyelőre önkéntes munkából pár weboldal létezik, amit a magyarországi és a romániai meghirdetett pályázatokból tartanak fenn.

Ugyanezekből a lehetőségekből van fenntartva a Csángó Rádió is egy része. Sajnos ez se tud zökkenőmentesen működni.

A „Moldvai Magyarság” és a „Csángó Tükör”- folyóiratok, mint díszfolyóiratok jelennek meg, és vagy a csángók közül kiszakadt személyek, vagy kívülállók töltik be.

Ezen a területen is van sok tennivaló, és rengeteg moldvai magyar értelmiségit foglalhat le.

Mindenképpen ezen a területen is meg kell valósítani a helyi intézményeket, felvenni a kapcsolatot azokkal a civil kezdeményezésekkel, amelyeknek szervezeteken belül is van lehetőségük.

A Szeret- Klézse Alapítvány sok mindenben előrehaladt, és ha tudna alkalmazni pár embert, akkor nagyobb előrehaladást tudna megvalósítani.

Sajnos a támogatások a magyar nyelv oktatására koncentrálnak, ezért akár a MCSMSZ, akár a Szent István Egyesületben vagy más moldvai szervezetben több alkalmazottnak kellene lennie. Lehetnének vallási és oktatási programok. Mindezeknek anyagi háttérre van szüksége, mivel csak a lélekből való akarat nem tud végbeinni és megvalósítani semmilyen komolyabb programot.

Befejező észrevétel

Rengeteg jó dolog történt a moldvai magyarság megmaradásában, és a magyarországi kezdeményezéseknek köszönhetően már magyar állampolgárságot is kaphatnak a moldvai magyar származásúak. Iskolai magyar nyelvű oktatás.

Mindezekben kevés hozzászólási lehetőségük volt a csángóknak.

Könnyű vádolni a moldvai magyarokat, mert bizonyos dolgokban valamennyire nincsenek eléggé felkészülve, ám ilyenkor a vádolóknak azon kell elgondolkodniuk, hogy azok, akik bíznak a moldvai magyarokban, az ő reményeiknek akarjanak eleget tenni.

Ha a moldvai magyarok reményeinek keresztbe tesz valaki, akkor épp a magyarság célja ellen dolgozik. Minden elveszített ember egy új ellenség.

Azon kell dolgozni, hogy akár a magyarság más szórványában, akár a moldvai csángómagyarságnak, erőt kell adni, így erősebb lesz az egész magyarság a nagy világ tengerében.

Minden magyar származásúnak van reménye a nemzetében, még akkor is, ha nyelvet veszített, ezt a reményt egy összetett programban tudjuk megadni, azt a lehetőséget, amely minden területet összefog egy bizonyos célkitűzésre. A magyarság intézményesítésében, amely a moldvai csángó és székelyes csángókat is összefogja.

Klézse, 2016. március 2.

Duma-István András

Jelen dokumentumot megkapják:

- **Dr. Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes Úr.**
- **Potápi Árpád János nemzetpolitikáért felelős államtitkár Úr**
- **Pákozdi Judit asszony. a *Keresztszülők a Moldvai Csángómagyarokért Egyesület,* elnöke**
- **Dr. Legeza László Úr. A *Moldvai Magyar Oktatásért Alapítvány* (AMMOA), elnöke**